

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра соціології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан соціологічного факультету

Олена МУРАДЯН

30 червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський рівень вищої освіти)
галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 – соціологія
освітня програма «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»
спеціалізація _____
вид дисципліни обов'язкова
факультет соціологічний

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

28 червня 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Сорока Юлія Георгіївна – доктор соціологічних наук, доцент, професор закладу вищої освіти кафедри соціології соціологічного факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол № 7 від 22 червня 2023 року

В.о. завідувачки
кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

Гарант освітньої програми
«Соціально-політичні та
маркетингові дослідження»

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено з науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 9 від 26 червня 2023 року

Заступник голови
науково-методичної комісії
соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Соціологія культури” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 054 – соціологія (денна та заочна форма), Соціально-політичні та маркетингові дослідження та Соціальні комунікації та зв’язки з громадськістю.

В умовах здійснення **дистанційного навчання** дисципліна «Соціологія культури» вивчатиметься виключно онлайн. Лекції за навчальною дисципліною проводитимуться із застосуванням платформи GOOGLE MEET з використанням постійного посилання. 25-30% часу кожної лекції присвячено для запитань, дискусій, обговорення навчального матеріалу. Семінарські заняття проводитимуться в дистанційній формі із застосуванням створеного на платформі GOOGLE CLASSROOM курсу «Соціологія культури». Курс містить необхідні питання для самоперевірки з тем лекцій, а також завдання для виконання студентами. Семінарські заняття орієнтовані на читання літератури та аналіз прочитаного, виконання практичних завдань, тестів, обговорення й дискусій. Семінарські заняття проводяться в синхронному та асинхронному режимах відповідно графіку. Завдання асинхронних семінарів виконуються з урахуванням встановлених термінів. Зворотний зв'язок з викладачкою впродовж курсу здійснюватиметься також за допомогою групи в TELEGRAM та електронної пошти. Адреса викладачки yuliya.soroka@karazin.ua

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою курсу є формування компетенції з розуміння сучасного культурно розмаїтого суспільства й культурних механізмів влади через засвоєння понять та концепцій соціології культури та створення на цій основі чутливості до питань прав та свобод особи, толерантності, протидії дискримінації.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування **компетенції** з визначення, розпізнавання й критики культурних механізмів влади та спроможність самостійної орієнтації в ситуаціях їх реалізації. Вона передбачає формування **навичок** критичного читання, академічного письма, участі в дискусії та командної роботи, самоорганізації.

1.3. Кількість кредитів – 4, заочна форма – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120, заочна форма – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	4-й
Семестр	
5-й	7-й
Лекції	
28 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
28 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
64 год.	102 год.
Індивідуальні завдання	
Контрольна робота Реферат	Контрольна робота Реферат

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Освітнього стандарту спеціальності 054 – «Соціологія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 № 371) студенти повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Спеціальні компетентності

СК 01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК 02. Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК 03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК 06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

ПРН 02. Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

ПРН 03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

ПРН 04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

ПРН 08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

ПРН 14. Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Соціологія культури у вивченні зв'язку культури та влади

Лекція 1. Соціологічне бачення зв'язку культури та суспільства. Культура та влада.
Соціологія культури: коротка історія дисципліни
Соціологічне розуміння зв'язків людини, суспільства та культури
Онтологія сучасного суспільства: принципова нецілісність та множинність
Феномен влади, прями й дискурсивні влади
Поняття культурних механізмів влади

Тема 2. Складові культури в процесі відтворення нерівностей та влади в полікультурному суспільстві

Лекція 2. Символ у відтворенні нерівностей та влади
Символ як елемент культури.
Символічний простір, символічна влада, символічна боротьба, символічний капітал.
Символ в процесах номінації, класифікації, кодифікації.
Полікультурне суспільство як простір сучасного існування символів.
Концепти осягнення культурного розмаїття.
Культурне розмаїття та розвиток суспільства.

Лекція 3. Ритуал у відтворенні нерівностей та влади
Соціологічне визначення ритуалу.
Ритуал і цінності, соціальні інститути та пам'ять спільноти.
Специфіка ритуалів у сучасному суспільстві. Свята.
Ритуали в процесах легітимації влади.
Інший в перспективі полікультурного суспільства.
Соціокультурна номенклатура Іншого.
Діалог як соціальна технологія в культурно розмаїтому суспільстві.

Лекція 4. Міф у відтворенні нерівностей та влади
Міф в культурі. Характеристики міфологічного мислення.
Міф та суспільство. Три аспекти зацікавленості соціології міфом.
Міф та цінності.
Міфологічне мислення та явище натуралізації.
Дискурс чужого й ворога та його соціальний зміст.
Мова ворожнечі як соціокультурний феномен.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Соціологія культури у вивченні зв'язку культури та влади.												
Лекція 1. Соціологічне бачення зв'язку культури та суспільства. Культура та влада	22	4	8			10	22	1	2			19
Тема 2. Складові культури в процесі відтворення нерівностей та влади в полікультурному суспільстві												
Лекція 2. Символ у відтворенні нерівностей та влади	22	4	8			10	23	2	2			19
Лекція 3. Ритуал у відтворенні нерівностей та влади	22	4	8			10	22	1	2			19
Лекція 4. Міф у відтворенні нерівностей та влади	24	4	8			12	23	2	2			19
Усього годин	120	28	28			64	120	10	8			102

4. Теми семінарських занять

№		Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Вступний Відповіді на питання, дискусія	2	2
2	Завдання з критичного читання (Бергер, Лукман)	2	
3	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 1	2	
4	Творчі завдання за лекцією 1	2	
5	Завдання з критичного читання (Бурдье)	2	2
6	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 2 (питання 1,2,3)	2	
7	Завдання з критичного читання (Гірц)	2	
8	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 2 (питання 4,5,6)	2	
9	Завдання з критичного читання (Дуглас)	2	2
10	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 3 (питання 1,2,3)	2	
11	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 3 (питання 4,5,6)	2	
12	Презентація теми ІНДЗ	2	
13	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 4 (питання 1,2,3,4)	2	2
14	Відповіді на питання, дискусія, доповіді за Лекцією 4 (питання 5,6,7)	2	
15	Творчі завдання за Темою 2. Презентація ІНДЗ	2	
16	Тестові завдання за лекціями 1,2,3,4	2	
	Загалом	28	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види та зміст самостійної роботи	Кількість годин:	
		очне	заочне
1	Підготовка до семінарських занять, а саме: виступи з дискусійних питань, доповіді з додаткової літератури читання й обговорення першоджерел, презентація творчого завдання, відповіді на питання.	10	20
2	Підготовка до контрольної роботи.	12	26
3	Виконання ІНДЗ, зокрема презентація теми ІНДЗ, написання та надсилання тексту ІНДЗ, презентація ІНДЗ.	10	10
4	Підготовка до іспиту	10	20
	Загалом:	64	102

6. Індивідуальні завдання (якщо передбачено навчальним планом)

Реферат

ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідне завдання) – це наукова творча робота, підсумок самостійного дослідження у рамках теми «Складові культури у процесах відтворення нерівностей та влади», в якій розглянутий конкретний приклад функціонування складових елементів культури у процесах відтворення соціальних ієрархій та влади в суспільстві. Більш детально про завдання ІНДЗ доводиться на відповідному семінарському занятті.

Як обрати тему ІНДЗ?

Починати пошук вашої головної тези можна по-різному, наприклад – з вибору сфери нерівності, яка вас цікавить. Пам'ятаємо, що будь які розрізнення (вік, стать, інтелект, здоров'я, сила, національність, раса, етнічність, класова приналежність, місце проживання тощо) є приводом для нерівності.

Як презентувати обрану тему ІНДЗ на семінарському занятті?

Обрану вами тему ІНДЗ ви маєте представити на семінарському занятті, яке спеціально буде призначено цьому питанню. Розкажіть про свою ідею, як вона у вас виникла, яку літературу ви використовуєте, що ви дізналися про вашу тему з цієї літератури. Розкажіть, якою буде ваша теза, які емпіричні матеріали ви плануєте використовувати в роботі, продемонструйте приклади. Питання колег та їх думки, що будуть запропоновані в обговоренні, допоможуть вам у вдосконаленні вашого замислу та його реалізації в тексті роботи.

З чого складається текст ІНДЗ?

Текст роботи має включати короткий вступ з описом актуальності та мети роботи, основну частину, висновки з результатами роботи та список використаних джерел, на які ви посилаєтесь в тексті.

Обсяг ІНДЗ – до 3000 слів (10 сторінок, Times New Roman 12 пт, 1.5 інт.) Текст роботи (у вигляді документу MS WORD, файл *.doc). На початку роботи обов'язково має бути вказаним ім'я та прізвище авторки/автора, електронна адреса, тема. Протягом двох днів після надсилання тексту ви отримаєте підтвердження, а коментарі та оцінку за роботу – не раніше ніж через два тижні після відправки.

Після перевірки ви отримаєте електронною поштою **текст своєї роботи з коментарями та оцінкою** відповідно до таких критеріїв (вказана максимальна оцінка по кожному критерію).

Критерії оцінювання ІНДЗ:

Відповідність завданню – 3 бали, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність, логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали. Максимальна оцінка ІНДЗ – 12 балів.

7. Методи контролю

Лекційні заняття проводяться у формі лекції-дискусії та містять розгляд викладачкою основних понять та концепцій курсу та їх зв'язків, обговорення студентами пропонуваніх викладачкою дискусійних питань. Обов'язковою умовою участі є попереднє прочитання конспекту відповідної лекції. Навчальним планом передбачена одна лекція на два тижні.

Семинарські заняття передбачені кожен тиждень та мають різний зміст навчальної діяльності студентів: виступ у дискусії, усна доповідь, обговорення першоджерела, презентація творчого завдання. Також в програму включені елементи тренінгу критичного читання та тренінгу академічного письма.

Виступ у дискусії на семінарі – це усний виступ з одного з питань відповідного заняття. Виступ в дискусії з обов'язкової літератури має продемонструвати знання матеріалів лекції та обов'язкової літератури та вашу точку зору з дискусійного питання й аргументацію щодо неї. Максимальна кількість балів за виступ – 3 бали. *Критерії оцінювання* виступу в дискусії з обов'язкової літератури: знання матеріалу теми (поняття, концепції, приклади), грамотність, самостійність, аргументованість.

Усна доповідь готується самостійно на основі прочитання джерела зі списку додаткової літератури. Тема доповіді обирається самостійно відповідно обраному джерелу. Доповідь має розширювати певні питання лекції за допомогою ідей та положень конкретного джерела. Очікується, що доповідь буде відповідати на питання: що автор/авторка джерела додає до нашого бачення певного питання, які переваги ми отримуємо завдяки цьому? Максимальна оцінка за доповідь – 4 балів. Максимальна кількість виступів з доповіддю, що можуть бути оцінені протягом семестру – 3. Тривалість доповіді – 10 хвилин, вона має виголошуватися авторкою/автором своїми словами, а не читатися з паперу, та може супроводжуватися візуальними або відео матеріалами. *Критерії оцінювання* усної доповіді: відповідність завданню, знання матеріалу джерела, самостійність, аргументованість, оригінальність.

Участь у семінарі з обговорення першоджерела передбачає попереднє (поза аудиторією) прочитання тексту першоджерела та виконання вже в аудиторії завдань з аналізу тексту, запропонованих викладачкою. Участь в обговоренні першоджерела оцінюється в 3 бали. *Критерії оцінювання*: знання тексту першоджерела, вміння аналізувати (розділяти) текст та робити самостійні висновки.

Презентація творчого завдання. Творче завдання має на меті актуалізувати навички використання понять та ідей курсу в аналізі реальних подій та процесів. Творче завдання готується поза аудиторією та презентується усно на семінарі. Максимальна оцінка за презентацію творчого завдання – 3 бали. *Критерії оцінювання* творчого завдання: відповідність завданню, адекватність використання понять та ідей теми, аргументованість, оригінальність.

Контрольна робота: завдання контрольної роботи складаються з тестових запитань з варіантами відповіді та запитань на пояснення. Максимальна кількість балів за контрольну роботу – 12 балів.

ІНДЗ (індивідуальне науково-дослідне завдання) – це наукова творча робота, підсумок самостійного дослідження у рамках теми «Складові культури у процесах відтворення нерівностей та влади». В ній розглянутий конкретний приклад функціонування складових елементів культури у процесах відтворення соціальних ієрархій та влади в суспільстві. Об'єм ІНДЗ – 2000 слів. Текст роботи подається в електронному вигляді (Times New Roman 12 пт, 1 інт). Максимальна оцінка ІНДЗ – 12 балів. *Критерії оцінювання* ІНДЗ: відповідність завданню – 3 бали, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність, логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали.

Кількість балів за роботу протягом семестру не має перевищувати 60. Бали, що

перевищують 60, не враховуються.

Письмовий іспит складається з виконання двох завдань: відповіді на питання на пояснення та творчого завдання. Максимальна оцінка – 40 балів.

Підсумковий контроль з курсу здійснюється у системі Moodle

8. Схема нарахування балів (для денної та заочної форми навчання)

Поточне тестування та самостійна робота			Разом	Підсумковий семестровий контроль (іспит)	Сума
Робота на семінарах	Контрольна робота	ІНДЗ Реферат			
36 балів	12 балів	12 балів	60	40 балів	100

Для допуску до підсумкового семестрового контролю потрібно набрати 30 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Базова література

1. Сорока Ю. Соціологія культури : навчально-методичний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н.Каразіна, 2015. 136 с.
2. Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник. Київ : Дух і літера, 2010. 164 с.
3. Гендер для медій. Підручник .../ За ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013. 220 с.
4. Якісні дослідження в соціологічних практиках : Навчальний посібник / За ред. Н. Костенко, Л. Скокової. Київ : Інститут соціології НАН України, 2009. 400 с.

Першоджерела – в перекладі українською

1. The generic structure of sociocultural phenomena. In Sorokin P. Society, Culture, and Personality: Their Structure and Dynamics, A System of General Sociology (1947), Harper & Brothers Publishers:, New York & London
2. Society as an objective reality. In Berger, P. and Luckmann T. (1966) The Social Construction of Reality. Penguin Books.
3. Bourdieu P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1, pp. 14-25.
4. Myth today. In Barthes R. (1972). Mythologies.

5. Miracles and Magic. In Duglas, M. Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo (1966)
6. Geertz, C. The Uses of Diversity. *Michigan Quarterly Review*, Winter 1986, p.105–123.
7. Simmel, G. "The Sociology of Conflict: II" *American Journal of Sociology* 9 (1903) : 672-689

Допоміжна література

1. Бурдьє П., Вакан Л. Рефлексивна соціологія. Пер. з фр. А. Рябчук. Медуза, 2015. 224 с.
2. Бурлачук В. Колективна пам'ять: між цінностями та історичним знанням. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2020 (3): 124-142
3. Герус О. Дискурс-аналіз комерційної реклами в контексті дослідження практик споживання . *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2012 (2): 142-164
4. Зубарев, О., Сорока Ю., Ситнік, О. (2021). «Казка про рибака й рибку», або феноменологія мрій підліткової молоді. *Український соціологічний журнал*, (24), 69-80.
5. Крепон М. Європейські іншості / пер. з фр. Київ : Український центр духов. культури, 2011. 184 с.
6. Максимович О. В. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2018. № 39. С. 85-89.
7. Малес Л. Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології. Київ : КІС, 2011. 325 с.
8. Пивоварова Н.П., Титаренко В.В., Филипович Л.О. Релігійні меншини в Україні: актуальні проблеми. *Український соціум*. 2022, № 1 (80): 43–62.
9. Рабошук К., Чуприна Н., Шаповал А, Гаевая И. Мода как социальное проявление поп-арта. *Технології та дизайн*. 2017. № 1 (22).
10. Серета, П., Мальцева, К. (2022). Роль культурного та соціального капіталів у суб'єктивній оцінці здоров'я. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1, 83–105.
11. Скокова Л. Культурна партиципація в Україні: бар'єри та стимули. *Український соціум*. 2018. № 2 (65). С. 66–82.
12. Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 332 с.
13. Сорока Ю. Культурне розмаїття в соціологічній перспективі: полікультурне суспільство, влада, діалог. *The Ideology and Politic journal*, 2(21), 2022.
DOI: 10.36169/2227-6068.2022.02.00006
14. Танчер В. Культурна ідентичність в полікультурному суспільстві. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 4. С. 271-285. Веб-ресурс. 21 Jul. 2020.
15. Танчер В. Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019 (4): 106-117.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Бібліотека ім. В.Г. Короленка	http://korolenko.kharkov.com/nov_catal.htm
Незалежний культурологічний часопис «Ї»	http://www.ji-magazine.lviv.ua/index.htm
Інститут соціології НАН України	http://www.i-soc.kiev.ua/institute/
Українська служба BBC	http://www.bbc.co.uk/ukrainian/
Українська служба радіо Свобода	http://www.radiosvoboda.org/
Інформаційний портал zaxid.net	http://www.zaxid.net/
Харківський Художній музей	http://www.artmuseum.kharkov.ua/ukr/index.htm
Львівська Національна Гелерея мистецтв	http://lvivgallery.org/
Портал «Музейний простір України»	http://prostir.museum/
Національний Художній музей України (м. Київ)	http://namu.kiev.ua/
Національна художня галерея (м. Вашингтон, Округ Колумбія, США)	http://www.nga.gov/home.htm
Смітсонівські музеї (м. Вашингтон, Округ Колумбія, США)	http://www.si.edu/Museums/
Британський Музей (м. Лондон, Великобританія)	http://www.britishmuseum.org/
Лувр (м. Париж, Франція)	http://www.louvre.fr/llv/commun/home.jsp

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ:

1. Соціологічне розуміння зв'язків людини, суспільства та культури.
2. Онтологія сучасного суспільства: принципова нецілісність та множинність.
3. Феномен влади, прямі й дискурсивні влади.
4. Поняття культурних механізмів влади.
5. Символ як елемент культури.
6. Символічний простір, символічний капітал, символічна влада.
7. Символ в процесах номінації, класифікації, кодифікації.
8. Соціологічне визначення ритуалу.
9. Ритуал і цінності, соціальні інститути та пам'ять спільноти.
10. Специфіка ритуалів у сучасному суспільстві. Свята.
11. Ритуали в процесах легітимації влади.
12. Міф в культурі. Характеристики міфологічного мислення.
13. Міф та суспільство. Три аспекти зацікавленості соціології міфом.
14. Міф та цінності.
15. Міфологічне мислення та явище натуралізації.
16. Культурна неоднорідність та поняття полікультурності.
17. Концепти осягнення культурної неоднорідності.
18. Критика концептів культурної неоднорідності та її критерії.
19. Інший в перспективі полікультурного суспільства.
20. Соціокультурна номенклатура Іншого.
21. Культурні механізми розрізнення груп та категорій: чужий та ворог в перспективі реалізації влади в суспільстві.
22. Культурне розмаїття як ресурс розвитку.
23. Культурна політика національної держави та проблеми толерантності.
24. Культурна неоднорідність та матриця домінування.
25. Діалог як соціальна технологія в культурно розмаїтому суспільстві.

ПРИКЛАД ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ:

<p>Культура визначається як окрема сфера суспільного життя в рамках:</p> <ol style="list-style-type: none">а) позитивістської традиціїб) в історичному матеріалізмів) культурно-аналітичній традиціїг) в концепції Парсонса <p>Закріплення стосунків нерівності через встановлення зв'язку між культурними значеннями та соціальною структурою – це:</p> <ol style="list-style-type: none">а) культурний механізм владиб) символічний механізм владив) семіотичний механізм владиг) семіологічний механізм влади	<p>Символічний капітал – це:</p> <ol style="list-style-type: none">а) сукупність символівб) сукупність інших капіталівв) здатність до символічної боротьбиг) здатність перемогти в символічній боротьбі <p>Функція ритуалів за Дюркгеймом:</p> <ol style="list-style-type: none">а) згуртувати спільнотуб) розділити сакральне від профанногов) обожнити суспільствог) поєднати сакральне з профанним
--	---

Плани лекційних та семінарських занять

Тема 1. Соціологія культури у вивченні зв'язку культури та влади.

Лекція 1. Соціологічне бачення зв'язку культури та суспільства. Культура та влада

1. Соціологія культури: коротка історія дисципліни
2. Соціологічне розуміння зв'язків людини, суспільства та культури.
3. Онтологія сучасного суспільства: принципова нецілісність та множинність.
4. Феномен влади, прямі й дискурсивні влади.
5. Поняття культурних механізмів влади.

Обов'язкова:

1. Сорока Ю. Соціологія культури : навчально-методичний посібник. Х.: ХНУ імені В. Н.Каразіна, 2015. – С. 17–22.
2. Соболевська М. Онтологічні та гносеологічні засади постструктуралістської соціальної теорії / М. Соболевська // Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: Навчальний посібник. – К. : Дух і літера, 2010. – С. 92–97.
3. Гендер для медій : підручник .../ за ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. – К. : Критика, 2013. – С. 29–40.
4. The generic structure of sociocultural phenomena. In Sorokin P. *Society, Culture, and Personality: Their Structure and Dynamics, A System of General Sociology* (1947), Harper & Brothers Publishers:, New York & London
8. Society as an objective reality. In Berger, P. and Luckmann T. (1966) *The Social Construction of Reality*. Pennguin Books.

Додаткова:

1. Скокова Л. Культуральна соціологія: в пошуках смислів соціального життя / Л. Скокова // Сміслова морфологія соціуму / за ред. Н. Костенко. – К. : Інститут соціології НАН України, 2012. – С. 59–88.
2. Скокова Л. Культурна партиципація в Україні: бар'єри та стимули. *Український соціум*. 2018. № 2 (65). С. 66–82.
3. Соболевська М. Після неофункціоналізму: культурний поворот в соціології / М. Соболевська // Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії у сучасній соціології : навчальний посібник. – К. : Дух і літера, 2010. – С.53–61
4. Фрейре П. Антидіалогова та діалогова теорії / П. Фрейре // Фрейре П. Педагогіка пригноблених ; пер. з англ. – К. : ЮНІВЕРС, 2003. – С.107–164.
5. Фуко, М. Правила промови. – К.: Дух і літера, 1993. – 61 с.

Тема 2 . Складові культури в процесі відтворення нерівностей та влади

Лекція 2. Символ у відтворенні нерівностей та влади

1. Символ як елемент культури.
2. Символічний простір, символічна влада, символічна боротьба, символічний капітал.
3. Символ в процесах номінації, класифікації, кодифікації.
4. Полікультурне суспільство як простір сучасного існування символів.
5. Концепти осягнення культурного розмаїття.
6. Культурне розмаїття та розвиток суспільства.

Література до лекції 2

Обов'язкова:

1. Бурлачук В. Способи артикуляції влади, або символ у системі владних відносин / В. Бурлачук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003, №3. – С. 20–31.
2. Bourdieu P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1, pp. 14-25.
3. Ручка А. Субкультури як соціологічний конструкт / А. Ручка // Ручка А. Субкультурна варіативність українського соціуму /А. Ручка; за ред. Н. Костенко, А. Ручки. – К.: ІС НАНУ, 2010. – С. 11-26.

4. Перотті А. Полікультурність у всіх її проявах / А. Перотті // Перотті А. Виступ на захист полікультурності / А. Перотті ; пер. з франц. – Л. : Кальварія, 2001. – С. 31–48.
5. Сорока Ю. Соціокультурна інтерпретація полікультурного суспільства / Ю. Сорока // Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого / Ю. Сорока. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 224–242.
6. Geertz, C. The Uses of Diversity. *Michigan Quarterly Review*, Winter 1986, p.105–123.

Додаткова:

1. Ігнатенко І. Стаючи жінкою: обряд «комори» та символіка дівочої цноти / І. Ігнатенко // Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. – К. : Дуліби, 2013. – С. 97–121.
2. Малес Л. Соціосеміотична ідентифікація культур / Л. Малес // Малес Л. Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології. – К. : КІС, 2011. – С. 122-151.
3. Рябчук А. Криміналізація бездомності на пострадянських теренах / А. Рябчук // Спільне: журнал соціальної критики. – 2010. – № 1. – С.45–56.
4. Сорока Ю. Значення символу «українець/українка» в уявленнях українського студентства: між етнічною та громадянською інтерпретаціями / Ю. Сорока // Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Арбеніної, Л. Сокурянської. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 80–97.

Лекція 3. Ритуал у відтворенні нерівностей та влади

1. Соціологічне визначення ритуалу.
2. Ритуал і цінності, соціальні інститути та пам'ять спільноти.
3. Специфіка ритуалів у сучасному суспільстві. Свята.
4. Ритуали в процесах легітимації влади.
5. Інший в перспективі полікультурного суспільства.
6. Соціокультурна номенклатура Іншого.
7. Діалог як соціальна технологія в культурно розмаїтому суспільстві.

Література до лекції 3

Обов'язкова:

1. Miracles and Magic. In Duglas, M. Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo (1966) - в перекладі українською.
2. Сорока Ю. Актуалізація проблематики Іншого в сучасному українському суспільстві / Ю. Сорока // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : Збірник наукових праць / Ю. Сорока. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – Вип. 10. – С. 429–432.
3. Як, коли, де працює діалог? Практичний посібник. – К. Гусева, Д. Проценко. – Київ, Координатор проектів ОБСЄ в Україні. – 2019. – 52 с.

Додаткова:

1. Актуальні культурні практики населення України // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. – К. : ІС НАНУ, 2002. – С. 259–289.
2. Кісь О. Мати: ідеали та практики материнства / О. Кісь // Кісь О. Жінка у традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. – С. 181–199.
3. Коннертон П. Церемонії вшанування пам'яті / П. Коннертон // Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. – К. : Ніка-Центр, 2004. – С.70–113.
4. Маєрчик М. Символіка втрати і здобуття тілесних функцій в обрядах переходу / М. Маєрчик // Маєрчик М. Ритуал і тіло. – К. : Критика, 2011. – С.73–126.
5. Mirimanova, N. (2016). National Dialogue in Ukraine: You Must Spoil before You Spin, *Security and Human Rights*, 27(3-4), 358-380. doi: <https://doi.org/10.1163/18750230-02703006>
6. Культура діалогу. Розв'язання конфліктів. Примирення / Укл. І. Соломадін. – К.: Дух і літера, 2016. – 264 с.

Лекція 4. Міф у відтворенні нерівностей та влади

1. Міф в культурі. Характеристика міфологічного мислення.
2. Міф та суспільство. Три аспекти зацікавленості соціології міфом.
3. Міф та цінності.

4. Міфологічне мислення та явище натуралізації.
5. Дискурс чужого й ворога та його соціальний зміст.
6. Мова ворожнечі як соціокультурний феномен.

Література до лекції 4

Обов'язкова:

1. Myth today. In Barthes R. (1972). *Mythologies*.
2. Simmel, G. "The Sociology of Conflict: II" *American Journal of Sociology* 9 (1903) : 672-689.
3. Сорока Ю. Мова ворожнечі в перспективі соціології культури / Ю. Сорока // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018 / 3. – С. 26–46.

Додаткова:

1. Бурлачук В. Колективна пам'ять: між цінностями та історичним знанням // СТММ: 2020 (3): 124-142
2. Кулік В. Статус-кво та нормальність / В.Кулік // Кулік В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. – К. : Критика, 2010. – С. 271–288.
3. Маєрчик М. Гендерована біологія / М. Маєрчик, О. Плахотнік // Гендер для медій : підручник .../ за ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманої. – К. : Критика, 2013. – С. 61–78.
4. Кристева Ю. За яким правом ви чужинець? / Ю. Кристева Кристева Ю. Самі собі чужі /Ю. Кристева; пер. з фр. – К.: «Основи», 2004. – С. 123–135.
5. Сорока Ю. Ворог як категорія соціального сприйняття / Ю. Сорока // Вісник Львівського університету. Сер. Соціологічна. – 2011. – Вип. 5. – 312 с. – С. 199–208. Сорока Ю. Інший як об'єкт соціального сприйняття: соціокультурна номенклатура Іншого / Ю. Сорока // Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого / Ю. Сорока. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 170–223.
6. Сорока Ю. Студентські уявлення щодо відчуття ворожості в сучасній Україні / Ю. Сорока // Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – С. 375–386.

Плани семінарських занять¹

Семінар 1. Вступний

Завдання:

Згадайте, що ви знаєте про культуру з інших курсів університетської програми та повсякденного життя. Знайдіть відповіді на наступні питання:

1. Що таке «культура»?
2. Які науки вивчають культуру? В чому їх відмінності?
3. Які діяльності, окрім науки, безпосередньо пов'язані з культурою?
4. Які базові визначення поняття культури має використовувати Соціологія культури?

Семінар 2.

Завдання:

Прочитайте уривок «Суспільство як об'єктивна реальність» з книги П. Бергера та Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності». Дізнайтеся самостійно відповіді на наступні питання:

1. Які соціально-історичні умови супроводжували (чи визначали?) написання цього тексту?
2. Які індивідуально-біографічні умови написання тексту?
3. До яких теоретико-методологічних напрямів належать автори, які завдання вони ставили перед собою, коли писали цю роботу?

Семінар 3.

Завдання:

¹ Списки літератури за семінарами – дивіться у планах лекцій: Лекція 1 – семінари 1,2,3,4, лекція 2 – семінари 5,6,7,8, лекція 3 – семінари 9,10,11,12, лекція 4 – семінари 13,14,15,16.

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 1. Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Які різні способи розуміння зв'язку людини, суспільства та культури є в соціології та чим зумовлені їх різниці?
2. Чим постструктуралістське бачення суспільства відрізняється від функціоналістського? В чому переваги постструктуралістського підходу?
3. Чому саме феномен влади опиняється в центрі уваги дослідження зв'язку суспільства та культури в наш час?
4. Чим відрізняються види влади пряма та дискурсивна?

Семінар 4.

Завдання:

Прочитайте творчі завдання до Теми 1 (текст завдань додається). Оберіть одне з них. Підготуйте відповідь для презентації в аудиторії.

Семінар 5.

Завдання:

Прочитайте текст роботи П. Бурдьє «Соціальний простір та символічна влада» (текст додається). Запропонуйте відповіді на питання:

1. Які теми розглянуті в роботі?
2. Які основні поняття використовуються, як вони визначаються?
3. Які аргументи автор наводить?

Семінар 6.

Завдання:

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за лекцією 2 (питання 1,2,3). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Чи є символ соціологічним поняттям? Чи має бути й чому?
2. Чи є символ нейтральним щодо владних стосунків в суспільстві?
3. Чим є номінації та класифікації: актом пізнання або актом влади?

Семінар 7.

Завдання:

Прочитайте статтю К. Гірца «Про користь розмаїття» (текст додається). Запропонуйте відповіді на питання:

1. Які теми розглянуті в роботі?
2. Які основні поняття використовуються, як вони визначаються?
3. Які аргументи автор наводить?

Семінар 8.

Завдання:

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за лекцією 2 (питання 4,5,6). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Множинність соціальних позицій, культурна неоднорідність, полікультурність: в чому різниця між явищами, які позначаються цими поняттями?
2. Полікультурність та мультикультуралізм: чи це одне й те ж саме?

3. Чи можливо ідеї Перотті про полікультурність Європи перенести на сучасну Україну?
4. Які з концептів осягнення культурної неоднорідності є найвідомішими й чому?

Семінар 9.

Завдання:

Прочитайте уривок “Чудеса і магія” з роботи Мері Дуглас “Чистота та загроза” (уривок додається). Запропонуйте відповіді на питання:

1. Які теми розглянуті в роботі?
2. Які основні поняття використовуються, як вони визначаються?
3. Які аргументи автор наводить?

Семінар 10.

Завдання:

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 3 (питання 1,2,3). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Чи можна назвати ритуал непрактичною дією? В чому її сенс?
2. Чи має поняття ритуалу належати до соціологічного словника? Чому?
3. Свята в сучасному суспільстві: атавізм чи атрибут?
4. Чи є можливою реалізація влади в суспільстві без використання ритуалів?

Семінар 11.

Завдання:

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за лекцією 3 (питання 5,6,7). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Які фігури Іншого складають актуальну соціокультурну номенклатуру Іншого для сучасного суспільства? Які дані треба застосовувати, щоб аргументувати цей перелік?
2. Що таке діалог як соціальна технологія трансформації конфліктів? Якими є правила та умови діалогу? Які теми діалогів були реалізованими в Україні останніми роками?

Семінар 12.

Завдання:

Прочитайте завдання до ІНДЗ (завдання додається). Оберіть власну тему. Розкажіть про свою ідею, як вона у вас виникла, яку літературу ви використовуєте, що ви дізналися про вашу тему з цієї літератури. Розкажіть, якою буде ваша теза, які емпіричні матеріали ви плануєте використовувати в роботі, продемонструйте приклади. Питання колег та їх думки, що будуть запропоновані в обговоренні, допоможуть вам у вдосконаленні вашого замислу та його реалізації в тексті роботи.

Семінар 13.

Завдання:

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за лекцією 4 (1,2,3,4). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Міфологічне та наукове мислення є взаємовиключними: чи це вірно та чому?
2. Суспільство або спільнота не можуть існувати без міфу: чи погоджуєтесь ви з таким твердженням?
3. Які можливості для аналізу цінностей дає виявлення їх зв'язку з міфом?

4. Чи є натуралізація зловживанням?

Семінар 14.

Прочитайте конспект та тексти з обов'язкової літератури за лекцією 4 (5,6,7). Випишіть головні поняття теми та їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх і скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії:

1. Які категорії чи групи в сучасному українському суспільстві сприймаються як чужі? Які – як вороги? Яким стосункам влади таке сприйняття відповідає?
2. Чому мова ворожнечі продовжує існувати? Як соціологічне знання залучаються до моніторингу мови ворожнечі в медіа?

Семінар 15.

Завдання:

Прочитайте творчі завдання до Теми 2 (текст завдань додається). Оберіть одне з них. Підготуйте відповідь для презентації на семінарі.

Семінар 16.

Завдання:

Передивіться конспекти, джерела та матеріали попередніх занять. Підготуйтеся до виконання тестових завдань за лекціями 1,2,3,4.